

Entendre el gir independentista

Cinc llibres, d'índole molt diversa i apareguts en els últims mesos, contribueixen a dibuixar els canvis polítics haguts en la societat catalana, amb l'emergència del sobiranisme com a terreny comú a tots ells.

Escriu aquest article els dies que la brutal repressió policíaca exercida a Catalunya l'1 d'octubre acapara portades a la premsa i als mitjans internacionals, en què s'ha produït la vaga del 3 d'octubre i en què Carles Puigdemont ha fet una Declaració d'Independència per a suspendre-la tot seguit. En aquest finals de setembre i inicis d'octubre de 2017 veiem dos grans actors. A una banda, policies, jutges i fiscals, empreses que canvien la seu social (en un «pànic» que contrasta amb les molt bones xifres de l'economia catalana), un linxament mediàtic sense precedents que nega el que la CNN o la BBC van retransmetre a tot el món, la proliferació de manifestacions ultres i atacs a la propietat com les rodes punxades a multitud de poblacions de majoria independentista, i, sens dubte, una part de la població catalana a la qual alguns consideren la «majoria silenciosa» —i que, tanmateix, no va conquerir la majoria parlamentària el 27S i que només constitueix una majoria social si sumem al no explícit el vot d'aquells partits, Unió Democràtica i CSQEP, que es van presentar a les eleccions afirmant emfàticament que el seu vot no comptava ni en el sí ni en el no.

A l'altra banda, hi trobem les febles estructures d'una autonomia intervinguda i una població independentista amb un grau elevadíssim de mobilització, que acaba d'aconseguir la proesa de votar amb tot l'Estat en contra (i amb una participació major que la que hi va haver en el referèndum per la Constitució europea el 2005), i que constitueix el grup majoritari de la població catalana però que, sens dubte, no assoleix les majories que en el seu moment hi va haver, per exemple, als països bàltics. I hi ha, és clar, un món de «l'equidistància», a vegades poc equidistant, que creu en alguna mena de reforma a fons de l'estructura de l'Estat i que, en ocasions, bascula a una altra o altra banda.

Des d'aquesta secció de *L'Avenç* s'ha procurat en els darrers anys intentar entendre aquest «gir independentista». El desembre de 2012

(*L'Avenç*, núm. 385) un article es fixava en els arguments de tota mena que intentaven revelar quin seria el futur d'un estat català i opinava aleshores (i ara) que en qualsevol dels escenaris possibles, «l'últim que passaria seria l'aïllament respecte de l'espai europeu, malgrat que la fórmula d'encaix inicial potser no seria senzilla». Des d'aleshores han començat a donar-se estudis sobre l'origen i desenvolupament de l'independentisme actual, que van tenir ressò en tres ressenyes (*L'Avenç*, núm. 366, 393, 406) i que posaven l'èmfasi en diversos elements:

a) El model econòmic espanyol en democràcia ha continuat essent centralista, invertint ingents quantitats de diners des de l'Estat en unes infraestructures destinades a la construcció nacional i a la consolidació de Madrid com a gran capital europea que drena recursos i concentra poder.

b) La descentralització política de l'Estat de les Autonomies ha estat percebuda de manera creixent per la majoria de la classe política espanyola com a excessiva i necessitada d'una racionalització», sinó directament d'una dràstica rectificació.

c) En aquest context la Generalitat s'ha trobat sense recursos per influir en aquestes dinàmiques i la crisi econòmica ha evidenciat encara més la contradicció entre el notable pressupost gestionat i la manca absoluta de control sobre els ingressos. Lluny de tendir a dissoldre's, els estats s'han reforçat en el marc de la Unió Europea i les regions no hi han assolit cap paper rellevant.

d) Les dinàmiques centralistes es van intensificar amb la segona legislatura Aznar i la radicalització del nacionalisme espanyol, que ha comptat amb un consens que ha inclòs en moltes qüestions el PSOE, va culminar amb la sentència del TC de 2010, i més recentment amb els governs Rajoy.

e) Les reaccions a aquestes dinàmiques i, sobretot l'auge independentista, ha provocat grans canvis en

Manifestació del 10 de juliol de 2010 a Barcelona en protesta per la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut. Fotografia: Òmnium Cultural (R. De Marfà)

els partits catalans, i el 2013 em preguntava com evolucionaria un sistema de partits catalans creat i funcional en el marc de les autonomies.

Publicat el 2017, el llibre de Joan B. Culla *El tsunami* analitza precisament aquesta darrera qüestió i mostra la fi del sistema català de partits tradicional. Culla (Barcelona, 1952) és professor d'història contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona, especialista en història política i ben conegut per la seva presència mediàtica a la ràdio, la televisió i la premsa. Culla era, precisament, un dels darrers escriptors sobiranistes que quedaven en aquest «òrgan de propaganda de l'establishment» (Assange *dixit*) en què s'ha convertit *El País*, fins que el diari li ha censurat un article en què l'historiador explicava que «quan una mobilització assoleix la transversalitat i la capil·laritat que avui posseeix el sobiranisme, quan engloba pagesos i mestres, bombers i monges de clausura, estudiants i mestresses de casa, empleats de banca i jubilats, és im-

possible sufocar-la amb mètodes policials que siguin admissibles dins de la Unió Europea» (publicat a l'*Ara*, 5/10/17).

Culla havia practicat la història política amb el seu esplèndid estudi sobre el lerrouxisme (1987) i, amb un caire més assagístic, ha estudiat els partits catalans, com ho palesen els seus treballs sobre el PP (2008) i ERC (2013). *El tsunami* és més proper a aquests darrers i, tanmateix, tracta amb prou eficàcia l'evolució del mapa polític català des del bipartidisme dels *catch all parties* de PSC i CiU, amb les seves «grans xarxes clientelars» i «lleialtats polítiques inoxidable» (p. 15) a la situació actual, en la qual no «queda gairebé res» d'aquell passat, amb el creixement d'ERC, la desaparició de CiU, l'enorme erosió del PSC i el sorgiment de nous actors polítics, com Cs, la CUP i els Comuns.

Amb un relat de cada partit que dificulta força la visió de conjunt i sense conclusions dignes d'aquest nom, Culla situa els motors del canvi en la recentralització, la crisi econòmica i en una genuïna anàlisi de la interacció entre els diferents subjectes

Libres comentats

Jordi Borràs,
Desmuntant Societat Civil Catalana, Barcelona: Saldonar, 2015

Joan B. Culla, *El tsunami*, Barcelona: Pòrtic, 2017

Steven Forti, Arnau González, Enric Ucelay-Da Cal, eds., *El proceso separatista en Cataluña*, Granada: Comares, 2017

Francisco Marco,
Operación Cataluña, Barcelona: Urano, 2017

Guillem Martínez, *La gran ilusión. Mito y realidad del proceso indepe*, Barcelona: Debate, 2016

polítics tant a escala catalana com espanyola —i molt menys, en canvi, en qüestions sociològiques. Especialment rellevant per a la comprensió general del procés, en l'anàlisi que fa de CiU i, especialment, del lideratge d'Artur Mas, situa el tacticisme d'aquest com un element central de l'evolució del seu partit però, a diferència de moltes altres anàlisis, situa Mas i Convergència no pas com a timoners omniscients capaços de controlar l'esdevenir de Catalunya, sinó, al contrari, com un líder i un artefacte polítics que lluiten per sobreviure en un context que canvia radicalment.

Així, veu el gir sobiranista «més imposat per les bases que no volgut per la cúpula» (p. 169); la convocatòria d'eleccions de 2012 com una aposta de Mas «per canalitzar i capitalitzar la sorprenent eclosió independentista» i esquivar «la perspectiva de consumir lentament el seu capital polític, emparedat entre les retallades i la intractable majoria absoluta del PP a Espanya» (p. 177); i, en definitiva, la creació del PDC el 2016 com una «rebel·lió de la militància» (p. 193) i un canvi generacional contra els casos de corrupció i l'intent de la cúpula de dirigir una transició cosmètica, malgrat que persistien al partit «reflexos de la vella cultura convergent» (p. 192). Abans, la pressió de les entitats havia portat a la creació de Junts pel Sí, que si bé facilitava a Convergència la metamorfosi en un partit nou també minvava molt la seva presència institucional directa i, per pressions de la CUP, arraconava Artur Mas de la presidència, en un gest inconcebible en la política catalana tradicional.

L'auge independentista és vist per Culla com el resultat de «l'impacte pressupostari i social de la crisi —inconciliable amb la riquesa del país i amb la pressió tributària que la ciutadania suportava», llegit per «una porció creixent de les capes mitjanes» com l'evidència que «un Estat propi era una sortida plausible, i tal vegada la més profitosa» (p. 37). Les traduccions polítiques d'aquesta lectura, tanmateix, serien diverses i el sobiranisme tindria en la confrontació política amb el PP un element cohesionador fonamental. ERC en sortiria reforçada i la CUP esdevindria un actor polític rellevant des d'una perspectiva anticapitalista. Tanmateix, era el conjunt de la societat catalana que reaccionava als nous temps, com evidenciava l'auge de Cs i no només l'auge sinó les victòries dels comuns a Barcelona el 2015 i a Catalunya en les eleccions espanyoles del 20D de 2015 (del resultat de les quals fou impossible bastir un govern en gran mesura pel refús del PSOE a acceptar un referèndum a Catalunya) i 26J de 2016. L'èxit dels Comuns, assenyala Culla, s'ha teixit en gran mesura al voltant del prestigi d'Ada Colau i ha sigut capaç d'atreure perspectives polítiques prou diverses pel que fa a la qüestió nacional catalana, cosa que el fa parlar d'un possible *revival* de les dues ànimes del PSC.

És en gran mesura des de la cosmovisió del món dels Comuns —i, doncs, de la reivindicació d'un referèndum pactat i la negativa a un d'unilateral i a la independència— que publica Guillem Martínez (Cerdanyola del Vallès, 1965), antic periodista d'*El País* que ara escriu a CTXT, un mitjà aparegut amb

l'auge digital i que continua creient que és possible rescatar el PSOE per a l'esquerra, el federalisme i un referèndum pactat a Catalunya. He de confessar que l'estil de Guillem Martínez no m'agrada. L'ús continuat d'argot per a descriure fenòmens socials complexos i la substitució dels conceptes de les ciències socials per noms com ara «cursi» i «gore» no ajuda gens a la comprensió d'allò que s'intenta explicar, fora d'accentuar —que és del que es tracta, suposo— el distanciament de l'autor. Per això a vegades aquesta tendència es matisa, com quan descriu els preparatius a peu de carrer del referèndum de l'1 d'octubre (ja que l'autor sent un cert respecte pels activistes) i, en canvi, s'exagera encara més quan parla de les elits del procés (a qui critica de forma implacable). En el llibre que comentem, *La gran il·lusió. Mito y realidad del proceso indepe*, l'argot també s'atenua perquè el mitjà hi obliga.

Dit això, cal destacar, tanmateix, que Guillem Martínez és un crític observador, impenitent i impertinent de la realitat, que és com hauria de ser tot periodista. L'autor detalla les característiques del període 1979-2010: els límits de la descentralització de l'estat de les autonomies, el paper de Pujol i de CiU en el marc espanyol i la seva lenta erosió davant Aznar i el tripartit, el nou estatut com un «*intento inteligente, y desesperado [...] de elaborar un anclaje definitivo —es decir, para una o dos generaciones— de Catalunya en España que, desde la era Aznar, había ganado en sensación asfixiante*» (p. 87), i, finalment, la seva crisi que culmina amb la sentència del TC «*hasta el punto de que es un texto que no tiene nada que ver con el original*» (p. 94). Martínez analitza la politització del TC, i el consens bàsic entre PP i PSOE sobre la retallada de l'Estatut i sobre l'axioma que «*cualquier avance hacia una situación federal y plurinacional se sobreentiende como amenaza a la única e indivisible soberanía posible*» (p. 101).

A la crisi de l'Estatut se li va afegir la crisi econòmica i social i la reforma exprés de l'article 135, amb la qual

A diferència de moltes altres anàlisis, Culla situa Mas i Convergència no pas com a timoners omniscients capaços de controlar l'esdevenir de Catalunya, sinó, al contrari, com un líder i un artefacte polítics que lluiten per sobreviure en un context que canvia radicalment.

cosa la Constitució del 78 queda privada tant del seu títol autònom com del social, i la gran manifestació catalana del 2010 visualitzà l'emergència de l'independentisme en la política. De 2010 a 2012 amb CiU al poder un altre cop, Mas defensarà dures retallades, fracassarà en el seu intent d'aconseguir el pacte fiscal i es veurà confrontat al 15M que tindrà el seu clímax en l'encerclada del Parlament [el 15 de juny de 2011]. La convocatòria avançada d'eleccions el 2012 per un Mas no independentista suposarà l'inici del «Procés governamental». Martínez coincideix amb Culla en considerar la pressió independentista com un fet de dalt a baix, mentre que, a diferència seva, posa més èmfasi en la confrontació social i presenta l'ANC com una organització diversa en la seva base però al servei dels partits, i sobretot de CDC, en la seva cúpula.

El 2012 s'iniciaria, doncs, el «Procés governamental», quelcom que seria «*todo lo contrario*» (p. 187) del procés «ciudadà» (o «popular»), gestionat per un president, Mas, i per uns partits, (CDC i, amb més ambigüitats, ERC) i organitzacions (ANC) que volen «*reconducir*» la indubtable

«energia popular» «*sin necesidad de que todo ello se traduzca en políticas efectivas*» (p. 115). L'afirmació rotunda que el procés no ha fet «res» l'ha volgut teoritzar l'autor amb la distinció entre allò «cultural» i allò «real» (CTXT, 4/7/2017). Per cultural entén propagandístic, campanya electoral; per real, efectiu i, sobretot, jurídicament efectiu. Tanmateix, com ha mostrat la historiografia recent, tot allò «cultural» també és «real» perquè crea visions del món i perquè sovint la vessant jurídica de la realitat no és sinó el darrer en registrar canvis que ja s'han produït en altres vessants d'aquesta realitat.

De fet, el que sosté l'autor és que el nucli dirigent del Procés té moltes ganes de tenir controlada la mobilització popular i poques ganes de canvis jurídics, afirmació que gaudeix de prou indicis empírics. Tanmateix hi ha també aquest procés «ciudadà» o «popular» que l'autor esmenta però no analitza i l'existència de més diversitat dins del bloc sobiranista que el que dóna a entendre el sol èmfasi en Mas i les elits del procés. I hi ha, també, el temps. De fet, la realització del referèndum de l'1 d'octubre no havia estat gens prevista per l'autor i

ell mateix ja feia inventari, en el moment de publicar el llibre, dels canvis produïts: «*CDC, el partido del IBEX en Catalunya, ha dejado de serlo*», amb especial bel·ligerància en contra de «la Caixa»; han sorgit nous actors polítics (els comuns, la CUP); i, sobretot, «*el Procés ha despenalizado una posibilidad que hasta hacía poco no existía de forma plausible y palpable, el independentismo*» (p. 216-217).

Pot aquest procés ser «*desafiante y desobediente —única forma, me temo, de que obtenga resultados?*» (p. 174) Ho va començar a ser amb la campanya «no vull pagar», però ERC se'n va desvincular per la pressió de «la Caixa» —evidència de com «*el IBEX-35 ha empezado a practicar la política en voz alta*» (p. 175). Crec que ho ha tornat a ser després de l'1 d'Octubre, després d'aquest referèndum que ha tingut més de 2.000.000 de vots malgrat que l'ANC i l'Òmnium s'accontentaven amb la meitat. El dia 3, milers de manifestants van paraitzar Catalunya. Martínez, és clar, es va adonar de seguida del canvi, encara que va continuar insistint que no hi havia hagut «*desborde*»: «*El Procés mutó el 1-O. Desde entonces [...] todo ha*

En l'anàlisi de les causes del procés sobiranista, s'hi compten dos relats força diferents. L'un veu tant el 15M i Podem com el sobiranisme com a mostres de la crisi del «règim del 1978» en el marc d'una crisi social i econòmica més àmplia. L'altre, en canvi, insisteix en el «procés de nacionalització» que haurien portat a terme els governs de Convergència.

«cambiado y se ha salido de madre» (CTXT, 4/10/17). El dia 5, l'IBEX català va tornar a fer política i va començar el trasllat de seus i la declaració de Puigdemont del dimarts 10 va consistir en una DI no votada pel Parlament i retirada immediatament, en un moviment assumit pel govern i pels diputats de JxSí. La tasca periodística, especialment de NacióDigital, va revelar el paper clau d'Artur Mas en la decisió i dona versemblança a la idea de Martínez segons la qual «*la Cosa* [així ho anomena després de l'1Oct —ja he dit que el seu fort no són els conceptes], *como el Procés, es lo que uno quiera, pero también es el franco temor del Govern a que se desborde»* (CTXT, 4/10/17).

Molt diferent dels llibres anteriors és el volum coordinat per Steven Forti (Universidade Nova de Lisboa), Arnau González (UAB) i Enric Ucelay-Da Cal (UPF), enterament acadèmic i fruit de la col·laboració de 14 professors i, doncs, més divers i dispers. Allò més interessant, a criteri meu, són els textos dedicats, amb abundància de dades, a analitzar la sociologia i les formes de mobilització del moviment sobiranista, aspectes aquests totalment absents tant dels llibres anteriors com de la majoria de debats i que converteixen aquest volum en imprescindible. Entre les vies de mobilització independentista o sobiranista hi ha bones anàlisis del paper de la política d'internacionalització del cas català com a «*función de motivación de las bases independentistas*» (Paola Lo Cascio), i el paper de la mobilització al carrer, des de les consultes iniciades

a Arenys de Munt, a les grans manifestacions de l'11 de setembre, que van constituir «*una iconografía, una marca política y una forma única de exhibición, a la vez familiar e innovadora*» (Andrew Dowling).

En la vessant de l'organització política, hom analitza la no relació amb el relleu generacional sinó «*a un cambio en las preferencias de los electores*» (Oriol Bartomeus), el suport del sindicalisme majoritari de les CCOO i UGT catalanes al dret a decidir però no a solucions unilaterals contra el marc legal vigent (José Manuel Rúa), el sorgiment de noves forces polítiques, independentistes com la CUP (Oscar Barberà) i anticatalanistes com Ciudadanos (Astrid Barrio), alhora que el desconcert de la premsa majoritària de Catalunya (*La Vanguardia* i *El Periódico*) davant el nou mapa polític (Arnau González) —mentre que no em sembla que els textos d'Ucelay-Da Cal i d'Àngel Duarte siguin prou incisius per a un tema tan fonamental com l'emergència o no del populisme a la política catalana i espanyola.

En l'anàlisi de les causes del procés sobiranista, hom hi compta dos relats força diferents. D'un costat, una mica en el sentit de Guillem Martínez, veu el 15M i Podem, per una banda, i l'independentisme per l'altra, com a mostres de la crisi del «règim del 78» en el marc d'una crisi més àmplia, tant social com econòmica, derivada de la crisi, de les polítiques d'austeritat i de la corrupció. Des d'aquesta perspectiva, hom assenjala que la «*rebelión catalana*» és «*un proceso surgido 'desde abajo' [que] permite sin embargo a las élites políticas catalanas*

rehabilitarse y recomponerse, reorientando el conflicto social o que había emergido con el 15M hacia un enemigo exterior», alhora, però que es destaca que en el conjunt de la rebel·lió catalana, «*plural, diversa y contradictoria*», «*confluyen los ecos del post-15M y sus exigencias de 'Democracia Real Ya' con un movimiento independentista previo, también plural, diverso y contradictorio*», amb «*intereses políticos y de clase antagónicos*» (Diego Díaz).

De l'altre costat, hom insisteix en el «procés de nacionalització» que haurien portat a terme els governs de Convergència i la seva incidència en el sobiranisme actual. Alguns, més en la línia del discurs oficial espanyol que assenjala la potència de la nacionalització convergent i la timidesa de la nacionalització pública espanyola (si bé reconeixen la potència de la nacionalització espanyola semi-pública o privada a través de mitjans com les televisions privades). Si «*numerosos catalanes con una identidad binacional han optado por respaldar el proyecto de una Cataluña independiente*» no és per «*una mera consecuencia de años de políticas nacionalizadoras del gobierno autonómico catalán*» sinó per la crisi econòmica que «*dotó de nuevo sentido un discurso de lamento acerca del 'maltrato' (histórico y económico) de Cataluña*» (Fernando Molina i Alejandro Quiroga). Altres, insistint en «*un cambio de discurso*» del sobiranisme que ha fet «*un enfoque menos identitario y más centrado en aspectos económicos y sociales [que] ha permitido una ampliación del número de partidarios de la independencia*» (Cristian Rodríguez). Textos dels coordinadors del volum, finalment, aporten, diverses descripcions de les transformacions del sistema de partits a Catalunya (Forti, González, Ucelay-Da Cal).

Duen Forti, González i Ucelay-Da Cal que «*el papel de España, su sociedad y clase política han sido obviados del análisis de estos años*», una crítica que es pot aplicar al seu propi llibre i en gran mesura al de

Culla. Guillem Martínez hi fa més referències, però no ho analitza amb detall. I en canvi, cada dia es veu clarament als mitjans de comunicació que analitzar el paper de l'Estat i de la societat espanyola és fonamental. Hi ha pocs treballs sobre el fet, però algun n'hi ha, d'aspectes fragmentaris. L'un és sobre les formes d'organització de les forces partidàries de mantenir Catalunya dins d'Espanya i en concret sobre Societat Civil Catalana, dut a terme pel periodista Jordi Borràs. El llibre és del 2015 i no explica, per tant, l'èxit recent (sobretot en relació a les convocatòries anteriors) de la manifestació del 12 d'octubre que va aplegar 350.000 manifestants, encara que un nombre indeterminat vingut de la resta d'Espanya. Borràs destaca tres característiques: la capacitat d'atracció envers els tres grans partits que s'autoanomenen constitucionalistes (PP, C's i PSC), els vincles d'origen amb l'extrema dreta i la

manca de capacitat i/o de voluntat de separar-se'n amb claredat en les manifestacions, i un finançament obscur que aporta grans recursos a l'organització sense que els orígens siguin clars (empreses de l'ÍBEX?).

L'altre treball és el del fundador de l'empresa de detectius privats Método 3, Francisco Marco, sobre el que s'ha anomenat «Operació Catalunya», una «estructura de investigació opaca sustentada con fondos reservados con el único objetivo de frenar el independentismo catalán» mitjançant l'elaboració de «informes falsos, coaccionar, presionar y chantajear a la gente». El llibre és gruixut (quasi 400 pàgines), evidentment novel·lat i amb l'objectiu principal d'auto-exculpar l'autor de qualsevol actuació il·legal i d'exculpar la policia en general i els mitjans de comunicació amb l'argument que cap periodista conspirava amb la policia, però sí que alguns mitjans van publicar dades que

eren falses. La sensació del llibre és que, per mediatitzada que sigui la informació que aporta, tot plegat és (o hauria de ser) un escàndol colossal, com va mostrar també el reportatge *Las cloacas de Interior* (Mediapro), i que va incloure des de la investigació per mitjans il·lícits a enemics polítics amb fons reservats, coaccions i xantatges, la fabricació d'informes falsos i la filtració a mitjans de comunicació afins.

El que s'albira ara des de l'Estat, a banda del judici polític dels «sediciosos», és el control de la Generalitat i, sobretot, de l'Ensenyament (una matèria que fa anys que el centralisme es dol d'haver traspassat les competències) i dels Mossos d'Esquadra (massa eficaços i no mera policia decorativa, i massa propers a una majoria de la població). Veurem si el gruix del sobiranisme es manté dins de la legalitat espanyola o si, finalment, opta pel «desborde». ■

Del 6 a l'11 de
novembre de 2017

BARCELONA NOVEL·LA HISTÒRICA

LA CONDICIÓN HUMANA

barcelona.cat/novel.lahistorica

Segueix-nos a les xarxes
#BCNHistòrica17

Biblioteca Jaume Fuster · Entrada lliure

BARCELONA
CULTURA

Ajuntament de
Barcelona

